

Onze begraafplaats Hof van Obergum

Vrijwilligers aan het werk op de Hof van Obergum.

In de serie 'Onze begraafplaats' komen geen redacteurs van dit tijdschrift, maar beheerders of andere betrokkenen aan het woord over 'hun' begraafplaats. Deze keer: de begraafplaats Obergum in het dorp Winsum (Groningen).

De geschiedenis van de begraafplaats begint in 1849. De kerkvoogden van de Hervormde Gemeente Obergum-Maarhuizen-Ranum (verder: Hervormde Gemeente Obergum) schreven toen een brief 'tot het bekomen van een nieuwe begraafplaats buiten de kom van Obergum.' Ze noemden twee redenen: het kerkhof van Obergum was te klein 'om de lijken zonder schending van graven te bevatten' en had 'een ongezonde ligging', midden in het dorp. Pas in 1858 kon de begraafplaats worden aangelegd, vijftig meter buiten de bebouwde kom.

Hervormde Gemeente eigenaar

De *Vrije begraafplaats Obergum*, zo staat het vermeld op de oudste plattegrond, was eigendom van en werd gefinancierd door de kerkvoogdij van de Hervormde Gemeente Obergum. Het gemeentebestuur gaf slechts een subsidie van negenhonderd gulden, 25% van de kosten. Het was normaal in die tijd dat de Hervormde Kerk zorgde voor publieke voorzieningen als onderwijs, armenzorg en begraven. Pas vanaf 1869, na de invoering van de gemeentewet en de begrafeniswet, was de burgerlijke gemeente verplicht en in staat publieke voorzieningen uit te voeren en te financieren. Daardoor was het mogelijk

dat ook in het tweelingdorp Winsum, op kosten van de burgerlijke gemeente, een algemene begraafplaats werd aangelegd. Die was eigenlijk overbodig, omdat er al een algemene begraafplaats in Obergum was en de gemeente Winsum slechts tweeduizend inwoners had. Maar op aandringen van Winsumers die in het eigen dorp wilden worden begraven, werd de aanleg van een tweede begraafplaats een feit.

Indeling

De begraafplaats Obergum had in 1858 een oppervlakte van 3.700 m². Daarvan was 1.500 m² bestemd voor graven. Het was wettelijk verplicht dat er vier klassen graven waren: 1^e, 2^e, 3^e en 4^e of Algemene klasse. Dit kwam tot uitdrukking in de verdeling in vakken: 340 m² voor de eerste klasse, 350 m² tweede klasse, 450 m² derde klasse en 340 m² vierde klasse. Voor de graven in de 1^e, 2^e en 3^e klasse moest worden betaald, de graven 4^e klasse waren gratis. De bevolking van Obergum was overwegend arm. Daardoor werd het overgrote deel van de overledenen begraven in graven 4^e klasse: tot 1900 waren dat 850 personen. Dat was alleen mogelijk door alle driehonderd graven driemaal te gebruiken. In de overige vakken werden tot 1900 slechts vierhonderd personen begraven: 250 in graven 3^e klasse, tachtig in graven 2^e klasse en tachtig in graven 1^e klasse. De sociaaleconomische verschillen in het dorp waren ook op de begraafplaats duidelijk zichtbaar. Die werden nog geaccentueerd door het ontbreken van grafstenen op de graven 4^e en het grootste deel van de graven 3^e klasse.

Uitbreiding

Gevolg van de indeling in klassen was dat de begraafplaats in 1900 werd uitgebreid met 2.300 m²: waarvan 200 m² voor vijfhonderd nieuwe graven in een vak voor

De Hervormde Kerk zorgde voor
publieke voorzieningen

Het veld, met namenbord, waar in 1866 de slachtoffers van de cholera-epidemie van 1858 zijn begraven.

De verwaarloosde administratie van de graven werd op orde gebracht

mochten worden uitgegeven. Door deze ontwikkelingen raakte de begraafplaats in verval en werd er nauwelijks nog begraven.

Vrijwilligers aan het werk

In 2011 nam het gemeentebestuur het besluit te stoppen met het onderhoud van de begraafplaats. Dit betekende dat dit weer voor rekening kwam van de eigenaar, de inmiddels gefuseerde Protestantse Gemeente Winsum-Obergum (PGWO). Op initiatief van het College van Kerkrentmeesters vormden vrijwilligers in 2012 een werkgroep met als taak de begraafplaats te herstellen en het uitgeven van graven weer mogelijk te maken. Vier jaar lang heeft deze groep van twintig tot dertig vrijwilligers hard gewerkt. Eerst aan het verwijderen van heesters en andere begroeiing van graven en het herstellen van de grasmatten. Daarna maandelijks aan het verwijderen van onkruid op de paden en tussen de graven en het maaien van gras. De heggen en bomen werden regelmatig geknipt en gesnoeid. En een keer per jaar werd de gracht schoongemaakt.

Vanaf 2015 werd achterstallig groot onderhoud ter hand genomen. Langs alle paden werden betonnen banden gelegd, er werden gevaarlijke hoge bomen gekapt en verwerkt, op de hele begraafplaats werd tussen de graven een nieuwe laag grind gelegd en de paden werden voorzien van een nieuwe laag schelpen. Intussen werd ook de verwaarloosde administratie van de graven op orde gebracht

de 4^e klasse. Obergum had toen 1.020 inwoners. Het gemeentebestuur verleende met tegenzin een bijdrage in de kosten: omdat de uitbreiding overbodig was. De kerkvoogden van Obergum hielden echter voet bij stuk. Ze verwezen daarbij naar het besluit van de gemeenteraad in 1869 om in Winsum een begraafplaats aan te leggen terwijl er op de algemene begraafplaats Obergum volop ruimte was.

Beheer

Tot 1950 was de kerkvoogdij van de Hervormde Gemeente Obergum goed in staat de begraafplaats te beheren en exploiteren. Daarna ging dat steeds moeilijker: het vinden van kerkvoogden werd een probleem en de kosten konden niet meer worden opgebracht. In 1962 ging het niet meer: de kerkvoogdij vroeg toen aan de gemeente Winsum om de begraafplaats over te nemen. Het antwoord was negatief. Het gemeentebestuur was wel bereid het onderhoud van de begraafplaats tijdelijk over te nemen. In 1967 was de Hervormde Gemeente Obergum door gebrek aan inkomsten en voldoende bestuurders gedwongen te fuseren met de Hervormde Gemeente Winsum. Ook daarna bleef het beheren en exploiteren van de begraafplaats een probleem. Verzoeken in 1976 en 1979 aan het gemeentebestuur om de begraafplaats over te nemen, werden opnieuw afgewezen. Wel werd bepaald dat vanaf 1980 slechts bij hoge uitzondering nog graven

Een voorbeeld van een metalen grafpaaltje met naambordje. Graven zonder steen krijgen zo'n bordje.

Wettelijk verplicht waren vier klassen op de begraafplaats

Op het bord bij de ingang (2019) staat een logo dat bestaat uit twee cirkels, met dezelfde afbeelding in spiegelbeeld. In elke cirkel zijn de helft van het baarhuisje, twee grafstenen en een vogel te zien. De twee afbeeldingen zijn tegengesteld: de ene staat voor het leven, de andere voor de dood. Als ze naast elkaar staan, is het baarhuisje compleet.

en werd uitgezocht waar nog kon worden begraven. Als kroon op het werk bouwden ze in 2016 een nieuw baarhuisje en kwam er een informatiebord. Dat was mogelijk door subsidies: € 8.300 voor de bouwmaterialen van het huisje en € 700 voor het informatiebord.

Eind 2016 veranderde ook de organisatie: het College van Kerkrentmeesters droeg het bestuur, het beheer en de exploitatie over aan de Stichting Begraafplaats Obergum – de voortzetting van de werkgroep van vrijwilligers. In 2017 is de herstelde begraafplaats officieel heropend. Van de honderd vrije graven zijn er sindsdien ruim vijftig verhuurd. In 2018 is een begin gemaakt met een groot

project 'herstellen van vervallen graven'. Tot nu toe zijn enkele tientallen grafstenen gerestaureerd.

Plek van verbondenheid

Wat hebben wij, vrijwilligers, gedaan? We plaatsten vier bijzondere borden. Daarop staan de namen en sterfdatum van ruim elfhonderd personen die tussen 1858 en 1930 anoniem zijn begraven. Kranten schreven er over: '1100 doden in Winsum hebben weer een naam.' Nabestaanden zijn er blij mee. Ook hebben we een herdenkingsbordje geplaatst op de plek waar in 1866 de slachtoffers van een choleraepidemie in twee rijen zijn begraven. Tussen 2 juli en 13 augustus 1858 raakten 101 inwoners besmet. Van hen stierven er 53 – bijna 3 procent van de bevolking van Winsum, onder wie de verpleger van mensen die besmet waren. De namen van de slachtoffers staan apart vermeld op een van de vier namenborden.

We maakten metalen grafpaaltjes (80 cm) met daarop een bordje (3x8,5 cm) voor een naam. Die kunnen worden geplaatst als een grafsteen ontbreekt: om vergeten mensen hun naam te geven. Er is een 'fondsje' waaruit de paaltjes worden betaald als er geen familie meer is.

In 2019 hebben we de gerestaureerde begraafplaats de naam Hof van Obergum gegeven, die op een bord bij de ingang staat. De begrafenisvereniging Winsum organiseerde in de herfst van 2019 een indrukwekkende lichtjesavond op de begraafplaats. Er kwamen veel mensen die brandende kaarsen op graven plaatsten. De begraafplaats is echt de hof van het dorp.

Henk Gerritsma, namens alle vijftientwintig vrijwilligers

Foto's Tonniss Musschenga

Voor vragen en informatie

begraafplaatsObergum@pgwh.nl

<https://bit.ly/2WBdsh6>

Adres: Ranumerweg, 9951 ST Winsum